

Quan en una conversa fem menció dels *ex-libris* és normal causar estranyesa entre els nostres interlocutors. Els més agosarats no dubtaran en preguntar-nos que és un *ex-libris*, els més tímids esperaran fins arribar a casa per consultar el seu significat en un diccionari i aquells que ja en tenen coneixement potser aprofitaran l'ocasió per confessar-nos com els agradaria tenir-ne un de propi. Per a tothom he volgut escriure aquestes línies, un intent modest de presentar els *ex-libris*, de fer-los conèixer i, potser amb el desig amagat que neix de la nostra necessitat de compartir amb altri els nostres petits plaers, un intent d'incitar-vos a posseir el vostre.

La locució llatina *ex-libris* es forma de l'ablatiu plural liber, "llibre" i de la preposició ex indicant procedència; el seu significat literal és "d'entre els llibres de". L'*ex-libris* és una marca de propietat que es manifesta ja en els més petits quan tenen la necessitat d'escriure en els seus llibres fórmules del tipus "Aquest llibre pertany a..." i acostumen, fins i tot, a posar l'adreça o el telèfon per poder recuperar el llibre en el cas de pèrdua. No només és propi dels estudiants actuals que cada curs escolar tenen varis llibres de text sinó que també era propi dels escolars de poc temps abans que marcaven els llibres amb versos com:

Aquest llibre és de paper,
el paper és de drap,
el drap és de fil,
el fil és de canem,
el canem és de llavor,
la llavor és de la terra,
la terra és del pagès,
el pagès és de Déu,
doncs, aquest llibre és meu,

Ex-libris (o l'amor pels llibres)

Leonor Bescos

Aquests versos on es proclama la possessió del llibre i la necessitat de ser retornat al propietari els trobem en diferents idiomes, amb formes i tons diferents (de vegades humorístics, d'altres amb promeses de recompenses i no falten els enèrgics amb to sever i amenaçant).

També els adults tenen la necessitat d'indicar en els llibres que ells en són els posseïdors ja sigui per defugir furt, per persuadir el prestatari en el cas de préstec o, simplement, per

vanitat inconfessa de saber-se'n propietaris com una via d'afirmació de l'apropiació del contingut intel·lectual de l'obra.

Tot i que la paraula *ex-libris* està datada oficialment a finals del segle XIX, es coneix l'*ex-libris* del Rei Amenofis III que va regnar a Egipte el 1400 a.J.C. i que es conserva al British Museum a Londres (fig.1). Es tracta d'una petita placa en terra cuita esmaltada en blau amb inscripcions jeroglífiques del títol de l'obra i del propietari; aquesta placa estava fixada sobre una caixa que contenia el text escrit en un rotllo de papir.

Coneixem *ex-libris* japonesos del segle X i marques de cal·lígraf en còdex il·luminats del segle XII. Al segle XVI, Durero va gravar l'*ex-libris* de J. Ebner amb la mateixa fórmula que després de la invenció de la impremta ha quedat establerta per la composició dels *ex-libris*. Durant els segles XVII i XVIII, l'ús dels *ex-libris* s'estén per tota Europa. És a partir de la segona meitat del segle XIX que el gust i l'interès per aquestes petites

peces augmenta i apareixen els col·leccionistes, tal com va escriure Paul Lacroix al *Bulletin du Bibliophile*, alguns d'aquests col·leccionistes "buscaven *ex-libris* d'homens cèlebres com si hi romangués alguna cosa del mort en el volum que tocaven". A finals del segle XIX van començar a aparèixer nombrosos estudis sobre els *ex-libris*, tot i que dispersos i de difícil accés pel públic en general, que ens ajuden a reconstruir la història dels llibres i de les biblioteques a més de les regions, les institucions, els costums i els medis socials, però sobre tot de l'estampa. Al segle XX el valor artístic dels *ex-libris* s'ha consagrat i nombrosos congressos, exposicions i concursos internacionals en són testimoni.

L'*ex-libris*, pròpiament dit, consisteix en una cèdula o una petita tira de paper que s'acostuma a enganxar al full de guarda fix a l'interior de la tapa davantera, tot i que quan les guardes del llibre són especials aquest s'enganxa al dors del full solt de la guarda. Als *ex-libris* apareixen els següents elements: la fórmula llatina, el nom del propietari del llibre, una composició al·legòrica o simbòlica al·lusiva a la personalitat del bibliòfil i una llegenda (sovint implicada en el dibuix) cal·ligrafiada pel dibuixant.

La creació de l'*ex-libris* s'acostuma a encarregar a un artista que ha de conèixer no només la personalitat del propietari dels llibres sinó també el vincle espiritual que té amb les obres. També se li ha de comunicar la preferència en quant a les figures que han d'aparèixer a la composició, si el que es vol és una representació simbòlica o al·legòrica, i se li ha d'exposar la llegenda que s'hi farà constar. El propie-

tari de l'*ex-libris* s'hi ha de sentir identificat, en ell s'hi reflecteix de manera concisa la seva imatge, el seu caràcter i les seves aspiracions, els seus fantasmes i els seus anhels.

El gravat calcogràfic o la xilografia han estat les tècniques més emprades en la realització dels *ex-libris*, però actualment degut al nombre de còpies que es vol obtenir es reproduïx l'original amb mitjans fotomecànics. Les estampes obtingudes amb el tiratge tradicional es reserven per a concursos i exposicions.

Les dimensions dels *ex-libris* estan vinculades a les dels llibres i hi havia una gran llibertat en aquest sentit. Actualment, el format dels llibres s'ha concebut per no crear biblioteques massa voluminoses i, encara que no normalitzades tàcitament admeses, les dimensions dels *ex-libris* poden variar entre 160 i 30 mm en alçada o amplada, normalment s'acosten als 130 mm en una o altra dimensió. Podem afirmar que les dimensions dels *ex-libris* són inversament proporcionals al seu valor artístic i a l'interès que ens susciten.

Si torno a la conversa que m'ha servit d'excusa per explicar-vos tot això, em passa que algunes vegades hi ha qui em mira amb ulls perplexos sense arribar a entendre que aquesta "cosa" sigui l'objecte d'una de les meves passions. I a més afegixen, en aquesta societat actual que ens incita a la possessió i on les marques de propietat serveixen el més sovint per accentuar les diferències socials, què té de particular un *ex-libris*.

Aleshores, en to confidencial, confesso que els llibres són per mi molt més que qualsevol altre objecte.

Companys d'infantesa que amb càlid rumor ens faran arribar la veu dels nostres pares quan aquests ens faltin. Somnis d'enamorat quan, el cor ple d'il·lusió, compartirem lectures amb el nostre estimat. Amics fidels que en moments de solitud ompliran el buit de les nostres ànimes. Arrels fermes a les que ens agafarem i apretarem contra els nostres pits en moments d'espera.

Sense dubtar-ho els deixem entrar a les nostres cases. De vegades els hi busquem un lloc privilegiat, d'altres tot just un petit racó. Quan els guardem en una caixa no els oblidem, allà hi són, presents al llarg de la nostra vida.

I tant! Són nostres i volem que tothom ho sàpiga. L'*ex-libris*, la nostra imatge, és el guardià que ens permet vetllar aquest, per nosaltres, preciós tresor.

Aquells als que he fet un *ex-libris* m'han ofert un valuós regal. M'han obert les portes de la seva intimitat i també de casa seva perquè, amagada, estic darrera dels seus *ex-libris*. Hi seré amb ells sempre que obrin un llibre i em dediquin un pensament, de la mateixa manera que la seva persona m'ha acompanyat metre esbossava un dibuix, mentre l'olor de la tinta impregnava la meua persona. Quan acabada la peça, neguitosa i amb mans tremoloses, els l'he entregat, la brillantor en els seus ulls i el seu somriure m'han confirmat que l'*ex-libris* és un vincle d'amor.

